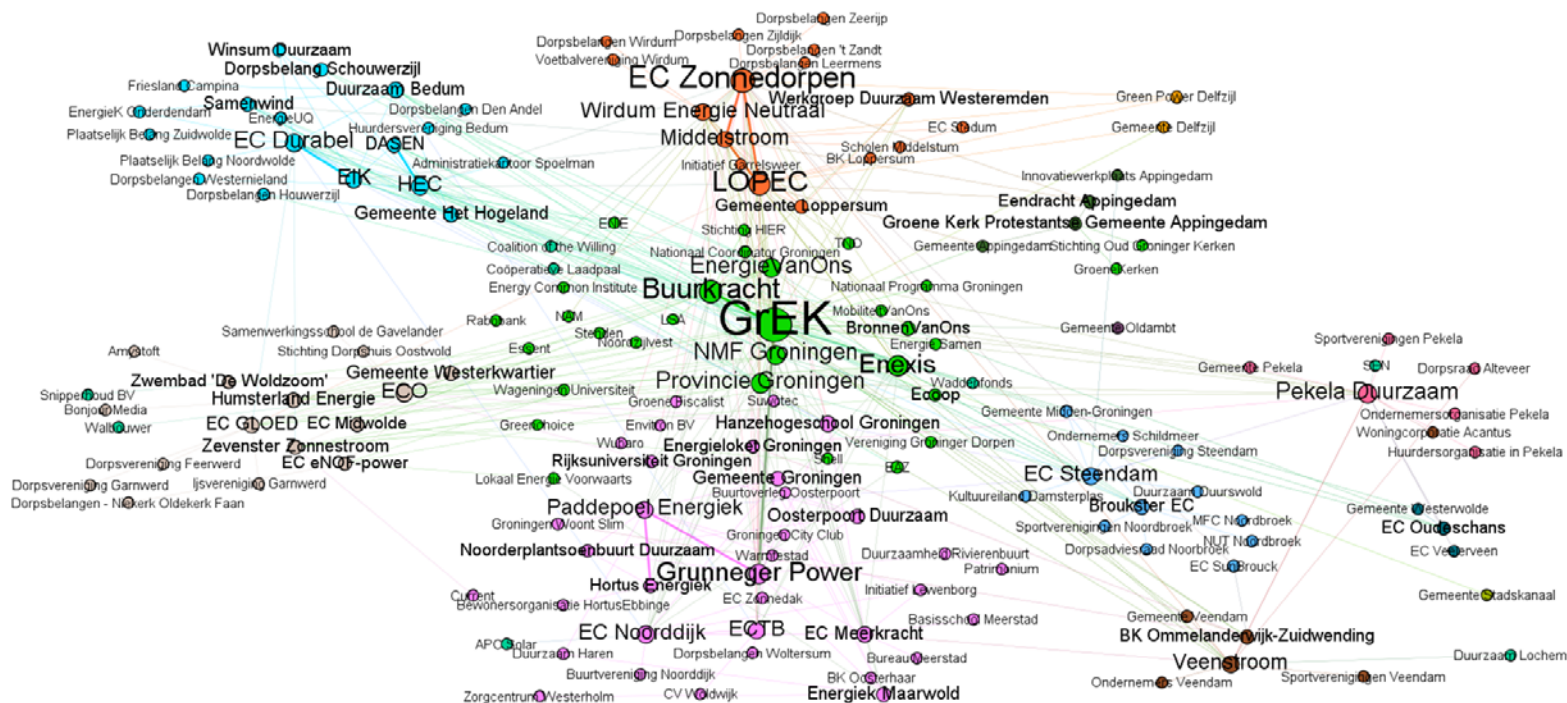




# Lokale Energie Initiatieven en ondersteunende organisaties in Groningen

Een overzicht van de resultaten



## Colofon

Groningen, 12 november 2020

drs. L.A.M.H. Germes & dr. C.J. Wiekens  
Communication, Behaviour & the Sustainable Society  
EnTranCe - Centre of Expertise Energy &  
Academie voor Sociale Studies  
Hanzehogeschool Groningen

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de  
provincie Groningen.

Dit rapport bevat een overzicht van de belangrijkste  
resultaten van het onderzoek naar Lokale Energie  
Initiatieven en ondersteunende organisaties in de  
provincie Groningen. Een volledige versie van de  
onderzoeksresultaten is te vinden via [deze link](#).

De dank van de auteurs gaat uit naar Hanna Rots &  
Jelmer Steenbeek voor het uitvoeren van delen van  
het onderzoek.

**Een overzicht van de resultaten van onderzoek naar  
Lokale Energie Initiatieven en ondersteunende  
organisaties in Groningen**

# Inhoudsopgave

<b>Leeswijzer .....</b>	<b>5</b>
<b>Lokale Energie Initiatieven in Groningen .....</b>	<b>6</b>
Context .....	6
Onderzoeksvragen .....	6
<b>Methode.....</b>	<b>7</b>
<b>Resultaten .....</b>	<b>8</b>
Lokale Energie Initiatieven in Groningen .....	8
Sociaal Netwerk van lokale energie initiatieven.....	8
Samenwerking gemeente.....	9
Betrokkenheid van de bewoners uit de omgeving .....	9
Netwerkcapaciteit en versterkingsopgave .....	10
<b>Conclusie en discussie.....</b>	<b>11</b>
<b>Bijlage 1: Topiclijst.....</b>	<b>13</b>

# Leeswijzer

Met dit rapport wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste resultaten van het onderzoek naar Lokale Energie Initiatieven (LEI) en ondersteunende organisaties in de provincie Groningen. Een volledig overzicht van alle resultaten is te vinden via [deze link](#).

In het eerste hoofdstuk zal de context van dit onderzoek beschreven worden. Daarnaast bevat dit hoofdstuk de onderzoeksvragen die centraal stonden in het onderzoek. In het tweede hoofdstuk, de 'Methode', wordt een overzicht gegeven van de lokale energie initiatieven in Groningen en de initiatiefnemers die hebben meegedaan aan dit onderzoek. Hiernaast wordt de gebruikte onderzoeksmethode beschreven. In het derde hoofdstuk, 'Resultaten', worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek beschreven. Tenslotte worden in het laatste hoofdstuk zowel de conclusies die voortkomen uit dit onderzoek, als de belangrijkste aandachtspunten die betrekking hebben op de verdere ontwikkeling van lokale energie initiatieven, beschreven.

# Lokale Energie Initiatieven in Groningen

## Context

In opdracht van de provincie Groningen zijn lokale energie initiatieven en ondersteunende organisaties in de gehele provincie in beeld gebracht. Hiertoe is een sociaal netwerkanalyse uitgevoerd en is aanvullend onderzoek uitgevoerd onder initiatiefnemers. In interviews is gevraagd hoe het met de initiatieven gaat, met welke partijen er contact is, wat er in dat contact goed en niet goed gaat en wat de toekomstplannen en -wensen zijn. De netwerkanalyse heeft inzicht gegeven in de organisaties en initiatieven die invloed hebben, subgroepen die er te onderscheiden zijn, wie in welke subgroep een prominente positie inneemt (en of dat positief of negatief wordt beoordeeld), hoe de initiatieven over de provincie verdeeld zijn, knelpunten in het netwerk (bijvoorbeeld dubbel werk dat verricht wordt of partijen die contact met elkaar zouden moeten hebben, maar dat niet of moeizaam bewerkstelligen) en waar verbetering mogelijk is met betrekking tot het uitwisselen van informatie en onderlinge relaties. Met deze kennis kan, onder andere, middels proces- en ketenregie invloed uitgeoefend worden gericht op het versterken van het netwerk. Het onderzoek is uitgevoerd door onderzoekers van het lectoraat Communication, Behaviour and the Sustainable Society van de Hanzehogeschool Groningen in de periode van september 2019 tot juli 2020

6

## Onderzoeksvragen

De centrale vraag in dit onderzoek is: **“Hoe ziet de lokale energietransitie eruit in de provincie Groningen?”**

In dit onderzoek wordt de volgende definitie van lokale energie initiatieven gebruikt: *‘Initiatieven geïnitieerd of overgenomen door bewoners uit de provincie Groningen, waarin men zich richt op het besparen van energie en het lokaal opwekken van hernieuwbare energie’*. Om deze brede vraag te beantwoorden, is een aantal deelvragen geformuleerd. Deze deelvragen zijn:

### Sociaal netwerk lokale energie initiatieven

- Hoe ziet het sociale netwerk eruit van de lokale energie initiatieven?
- Wie zijn de spelers in de lokale energietransitie in de provincie Groningen?
- Welke organisaties zijn er bij de initiatieven betrokken?
  - Hoe verloopt het contact met deze organisaties?
  - Wat verwachten lokale energie initiatieven van deze organisaties?

### Succes- en faalfactoren

- Welke doelen hebben de lokale energie initiatieven?
- Hoe ver zijn de initiatieven in het behalen van de doelstellingen?
- Wat waren succesvolle momenten voor het initiatief?
- Welke factoren dragen bij aan het succes van het initiatief?
- Wat waren moeilijke momenten voor het initiatief?
- Wat hebben lokale initiatieven nodig om zich verder te ontwikkelen?
- Welke uitdagingen zien de lokale initiatieven voor de toekomst?
- Hoe ziet het verloop van het initiatief eruit?
- Op welke manier betrekken lokale initiatieven bewoners uit de omgeving bij het initiatief?

### Regionale Energiestrategie (RES)

- Wat verwachten lokale energie initiatieven van de Regionale Energiestrategie (RES)?
- Welke rol zouden ze willen hebben binnen de RES?

# Methode

Door middel van deskresearch is er een overzicht gemaakt van de lokale energie initiatieven in de provincie Groningen. Het deskresearch heeft geresulteerd in een lijst met 71 lokale energie initiatieven. De lokale energie initiatieven zijn benaderd via e-mail, telefonisch of via een formulier op de website van het initiatief met het verzoek deel te nemen aan dit onderzoek. Indien er niet werd gereageerd op de uitnodiging voor deelname, is er na twee weken een herinneringsmail gestuurd.

Het onderzoek bestond uit twee onderdelen: een online vragenlijst en een (telefonisch) interview. De onderwerpen van het interview en de vragenlijst zijn terug te vinden in Bijlage 1. De vragenlijst is voorafgaande aan het interview ingevuld, zodat de duur van het interview ingekort kon worden.

Er zijn in totaal 40 interviews gehouden met initiatiefnemers van lokale energie initiatieven, twee met de Groninger Energiekoepel en één interview met Buurkracht. Van de 40 deelnemende initiatieven hebben 30 initiatieven de online vragenlijst ingevuld. De interviews hebben grotendeels telefonisch plaatsgevonden. De interviews zijn met toestemming van de geïnterviewde opgenomen. Na het interview zijn de geluidsopnames volledig getranscribeerd. Het sociaal netwerk van de lokale initiatieven is geanalyseerd met het programma Gephi. De gemiddelde duur van een interview was 87 minuten. De lokale initiatieven hebben verschillende werkvormen. Er zijn 26 energiecoöperaties, 8 werkgroepen, 4 verenigingen en 2 stichtingen aangetroffen.

# Resultaten

In deze resultatensectie worden de belangrijkste punten uit het onderzoek weergegeven. Een volledig overzicht van alle resultaten zijn te vinden via [deze link](#).

## Lokale Energie Initiatieven in Groningen

In de afgelopen jaren zijn veel lokale energie initiatieven (LEI) in de provincie Groningen gestart. Het aantal initiatieven per gemeente verschilt erg tussen de gemeenten. De meeste initiatieven zijn opgericht in de gemeenten Groningen, Het Hogeland, Westerkwartier en Loppersum. In de andere gemeenten zijn weinig of zelfs geen LEI actief.

8

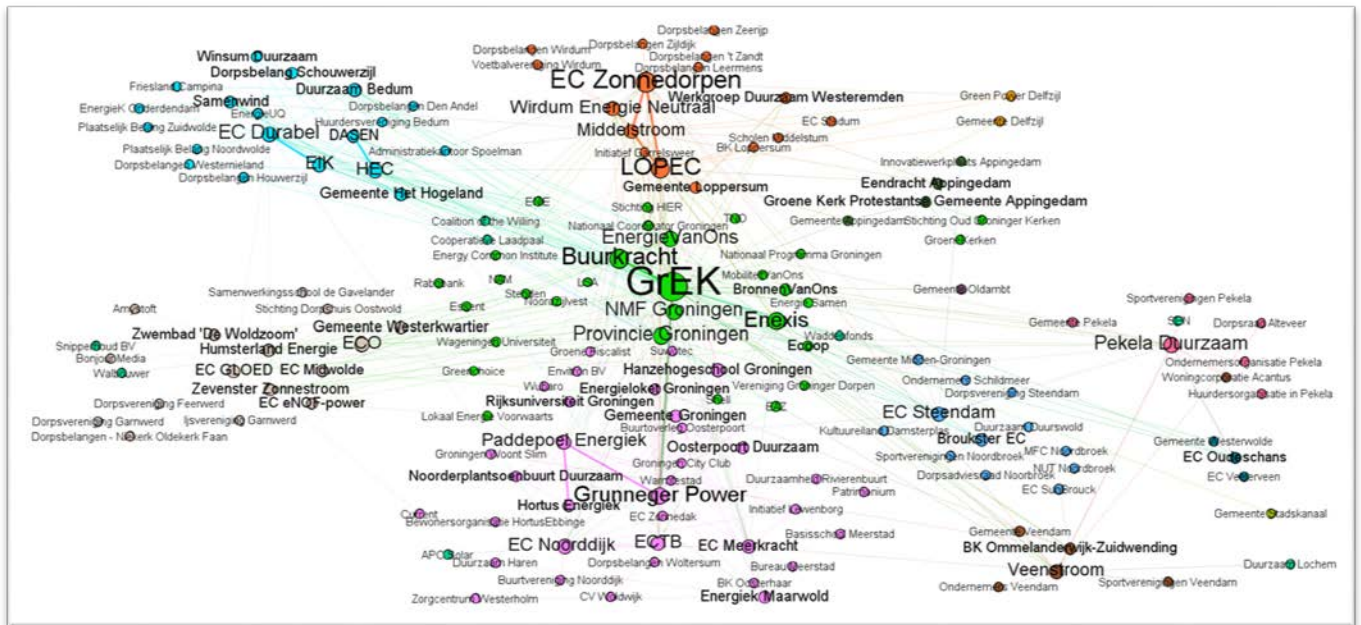
De initiatiefnemers van lokale energie initiatieven werken met veel enthousiasme aan het realiseren van hernieuwbare energieopwek of het opzetten van bewustwordings- en besparingsacties voor buurtbewoners. Het daadwerkelijk realiseren van de projecten, vooral de projecten waarbij het resultaat ‘tastbaar’ is (bijvoorbeeld een zonnepark), wordt als het grootste succesmoment gezien van het initiatief. Het laat zien dat de initiatiefnemers in staat zijn om een dergelijk project op te zetten en uit te voeren. Echter, kijkend naar de doelstellingen van de drie meest succesvolle initiatieven van de provincie Groningen, worden de door hunzelf gestelde doelen niet behaald. In dit onderzoek is een aantal factoren naar voren gekomen dat belangrijk is voor het slagen van een project of er juist voor zorgt dat een project niet van de grond komt. De belangrijkste factoren worden in dit overzicht genoemd. De overige factoren, die ook een invloed hebben op het verloop van het initiatief, worden weergegeven in het uitgebreide overzicht van de resultaten. De belangrijkste factoren zijn het hebben en gebruiken van het sociale netwerk, de samenwerking met de lokale overheid en de betrokkenheid van bewoners uit de omgeving van het initiatief. Deze factoren zijn ook van belang voor het kunnen door ontwikkelen van een lokaal initiatief en/of worden gezien als een uitdaging voor in de toekomst. Daarnaast zijn er twee factoren geïdentificeerd die invloed kunnen hebben op de verdere ontwikkeling van de lokale energietransitie, namelijk de (beperkte) netwerkcapaciteit en de versterkingsopgave voor het aardbevingsbestendig maken van de huizen in de provincie Groningen.

## Sociaal Netwerk van lokale energie initiatieven

Lokale energie initiatieven hebben veel contact met andere organisaties en regelmatig ook onderling. Dit vormt samen het sociale netwerk van de LEI (zie figuur 1). Het hebben en gebruiken van het sociale netwerk draagt bij aan het succes van een initiatief. Via het sociale netwerk wordt kennis en ervaringen gedeeld door de initiatieven. De initiatieven hebben het vaakst contact met de Groninger EnergieKoepel (GrEK). Daarnaast wordt er vaak contact gezocht met de volgende organisaties (ze staan op volgorde van het vaakst genoemd): gemeente, Buurkracht, Provincie, NMF Groningen, Energie VanOns, Enexis en andere lokale initiatieven. In de resultatensectie van dit onderzoek zijn de evaluaties van het contact tussen de initiatieven en deze organisaties terug te vinden.

Naast de evaluatie van de verschillende organisaties, hebben de lokale initiatieven aandachtspunten genoemd voor het gehele sociale netwerk. De lokale initiatieven geven aan dat er veel spelers actief zijn in het energieveld. Het is daardoor lastig om overzicht te houden welke organisaties betrokken zijn bij de (lokale) energietransitie. Het profiel (doelstellingen en/of belangen) van de verschillende organisaties en het onderscheid tussen de verschillende





Figuur 1: Sociaal Netwerk Analyse: Lokale initiatieven in de provincie Groningen.

organisaties is onduidelijk. Daarnaast is het niet altijd duidelijk welke ondersteuning de verschillende organisaties kunnen bieden aan lokale initiatieven. Het aantal spelers in het energieveld maakt de zoektocht naar juiste informatie lastig voor de lokale initiatieven. Het is niet altijd duidelijk waar de lokale initiatieven de juiste informatie kunnen vinden. De verschillende organisaties organiseren bijeenkomsten (denk aan een workshop of informatiesessie) waar lokale initiatieven naar toe kunnen gaan. De meeste initiatieven geven aan dat dit voor overbelasting binnen het bestuur van het initiatief zorgt. De initiatiefnemers besteden veel tijd aan het bezoeken van de verschillende bijeenkomsten. Gezien het vrijwillige karakter van het initiatief besteden ze de tijd liever aan het uitvoeren van projecten. Desalniettemin zien de initiatiefnemers ook het belang van deze bijeenkomsten in. De lokale initiatieven zouden graag meer duidelijkheid willen verkrijgen over de profielen en werkzaamheden van de ondersteunende organisaties, met enerzijds de hoop dat er minder overlap in de werkzaamheden van de verschillende organisaties komt te zitten, en anderzijds om op basis van de informatie zelf betere keuzes te kunnen maken.

9

### Samenwerking gemeente

Naast de GrEK hebben de lokale initiatieven het meeste contact met de gemeente. De samenwerking en het contact is per gemeente verschillend. De ondersteuning van de gemeente wordt gezien als een succesfactor voor het lokale initiatief. Deze ondersteuning kan bestaan uit financiële middelen en het meewerken aan of meedenken over het project van het initiatief. De initiatieven geven aan dat de ambtenaar van de gemeente hierbij van doorslaggevend belang kan zijn. Wanneer de ambtenaar de plannen van het initiatief ondersteunt, dan is de kans groter dat het project slaagt. Het contact met de gemeente wordt als negatief ervaren wanneer er onduidelijkheden zijn over het beleid van de gemeente. Zo is het soms bijvoorbeeld niet duidelijk wat de mogelijkheden binnen een gemeente zijn en soms blijkt er (nog) geen beleid op het gebied van de lokale energietransitie te zijn. Hierdoor blijft het in de uitvoering van een aantal projecten lang onduidelijk of het project wel door kan gaan of niet. Het opzetten van een project vergt veel tijd van de initiatiefnemers. De initiatiefnemers vinden het daarom erg frustrerend wanneer uiteindelijk blijkt dat het project toch niet door kan gaan.

### Betrokkenheid van de bewoners uit de omgeving

De initiatieven worden geleid door een groep enthousiaste bewoners. Ze stoppen veel tijd en energie in het initiatief en doen dat vaak in hun vrije tijd. De samenwerking tussen de initiatiefnemers en het enthousiasme van de initiatiefnemers draagt bij aan het succes van het initiatief. Toch maken de initiatiefnemers zich zorgen over de voortzetting van het initiatief, omdat het lastig is om andere mensen te vinden die het initiatief willen leiden. De

initiatieven zijn beperkt in hun mogelijkheden, vanwege de beschikbare tijd die ze hebben om te investeren in het initiatief. Hierdoor blijven taken liggen of duurt de uitvoering van het project langer dan vooraf verwacht. De initiatieven zijn op zoek naar vervanging van bestuursleden of willen het bestuur graag uitbreiden. Een aantal initiatiefnemers is gestopt om verschillende redenen, bijvoorbeeld vanwege de hoge leeftijd, gezondheidsproblemen of het verkrijgen van een nieuwe baan. De werkzaamheden van de initiatiefnemers die stoppen moeten door de andere initiatiefnemers over worden genomen, wat tot overbelasting leidt. Ook zonder wisseling van de wacht zouden initiatieven graag zien dat het bestuur uitgebreid wordt, zodat de tijdsinvestering per initiatiefnemer verminderd kan worden. Ook zouden taken die nu blijven liggen vanwege tijdgebrek, dan opgepakt kunnen worden.

Lokale initiatieven proberen zoveel mogelijk bewoners uit de omgeving te betrekken bij het initiatief. Bewoners kunnen op verschillende manieren betrokken zijn, zoals het bijwonen van een bijeenkomst, meedoen aan een actie georganiseerd door het initiatief, of lid en/of klant worden van de lokale energiecoöperatie. De initiatiefnemers zijn blij met elke bewoner die aanhaakt. Dit draagt bij aan het realiseren van de doelen en is een belangrijke factor voor het succes van het initiatief. Hoewel het initiatief blij is met elke betrokken bewoner, vinden de initiatiefnemers het aantal betrokken bewoners in vergelijking met het totaal aantal huishoudens erg laag. Het is voor de lokale initiatieven lastig om brede participatie te bewerkstelligen en dit wordt als een uitdaging voor de toekomst gezien.

De doelgroep waar de meeste initiatieven zich op richten is 'alle bewoners van een bepaalde wijk of dorp'. Alle bewoners kunnen dus deelnemen aan het initiatief, maar een groot deel van deze doelgroep wordt uiteindelijk niet bereikt. Welke doelgroepen wel of niet bereikt worden is voor de meeste initiatieven niet bekend. Het belang van inzicht in de groepen die wel en niet bereikt worden, wordt in de discussie besproken.

### **Netwerkcapaciteit en versterkingsopgave**

10

Met het oog op de toekomst zijn er twee factoren die van invloed kunnen zijn op het verloop van de lokale energietransitie: de (beperkte) netwerkcapaciteit en de versterkingsopgave voor het aardbevingsbestendig maken van de huizen in de provincie Groningen. Door de beperkte netwerkcapaciteit kunnen projecten niet doorgaan of het realiseren van het project duurt langer dan verwacht vanwege het aanleggen van nieuwe kabels. De lokale energie initiatieven geven aan dat de versterkingsopgave voor veel onduidelijkheid zorgt bij de bewoners. Het is nog niet duidelijk wat er met de woning gaat gebeuren, met als gevolg dat bewoners geen duurzame maatregelen willen nemen op dit moment.

# Conclusie en discussie

De afgelopen jaren zijn er veel lokale energie initiatieven gestart in de provincie Groningen die worden geleid door gedreven en enthousiaste bewoners. Echter, wanneer er wordt gekeken naar de impact van de lokale initiatieven op de klimaatdoelstellingen die landelijk en internationaal gesteld zijn, dan is de impact nog beperkt. Hoewel de meeste initiatieven succesvolle momenten ervaren (bijvoorbeeld het realiseren van een opwekproject), ervaren de meeste initiatieven ook een flink aantal moeilijke momenten dat het realiseren van een project in de weg zit en daarmee ook het behalen van de doelen van het initiatief. De belangrijkste factoren die bijdragen aan het succes van het initiatief, zijn het hebben en gebruiken van het sociale netwerk (bijvoorbeeld het kunnen vragen van ondersteuning), een goede samenwerking met de gemeente en het betrekken van bewoners uit de omgeving bij het initiatief. Wanneer de samenwerking met de gemeente niet goed is of er helemaal niet is, dan is het voor het initiatief moeilijk om projecten te realiseren. Een uitdaging voor de initiatieven is hiernaast het betrekken van bewoners uit de omgeving van het initiatief. Dit gebeurt op dit moment nog onvoldoende. Betrokkenheid bij het initiatief heeft zowel betrekking op het deelnemen aan het bestuur van het initiatief, als het deelnemen aan de projecten en activiteiten die georganiseerd worden. De vraag die daarom uit dit onderzoek naar voren komt is: wat kan met betrekking tot de lokale energietransitie verwacht worden van lokale energie initiatieven? Welke verantwoordelijkheid kunnen de lokale energie initiatieven aan? Wie betrekken ze bij de energietransitie en wie niet? En, indien ze een prominenter rol in de lokale energietransitie zouden gaan vervullen en als gesprekspartner aan de tafel bij een gemeente mogen aansluiten: wie vertegenwoordigen ze en wie niet?

11

De meeste initiatieven zouden zich graag willen doorontwikkelen om meer impact te hebben in de energietransitie. In het onderzoek worden belangrijke succesfactoren en uitdagingen voor de toekomst benoemd die aanknopingspunten bieden voor verdere ontwikkeling van de lokale energie initiatieven. Voor deze ontwikkeling is het belangrijk dat aandacht besteed wordt aan het verbeteren van meerdere factoren, aangezien het versterken van slechts een factor waarschijnlijk niet direct zal leiden tot succes. Vaak zijn de factoren afhankelijk van elkaar. Een voorbeeld hiervan is dat een lokaal initiatief zich volledig kan gaan richten op het vergroten van deelname van bewoners bij een project gericht op de implementatie van hernieuwbare energiebronnen, maar wanneer het bestuur niet stevig genoeg staat (voldoende deelnemers), dan is het risico bij uitval van een bestuurslid groot dat het project stil komt te liggen.

Om hun impact te vergroten willen de lokale energie initiatieven graag opschalen. Hiermee wordt bedoeld dat ze meer leden willen uit de directe omgeving of dat ze willen samenwerken/samenvoegen met andere initiatieven uit nabijgelegen gemeenten. Dit laatste heeft als voordeel dat het bestuur van de initiatieven samengevoegd kan worden, zodat er een bestendiger bestuur kan ontstaan. Het samenvoegen van de initiatieven heeft als mogelijk nadeel dat het lokale karakter van het initiatief verdwijnt, waardoor mensen uit de omgeving zich minder verbonden voelen met het initiatief. Met als gevolg dat de bewoners zich niet aangesproken voelen om deel te nemen aan het lokale energie initiatief.

Voor het opschalen van het initiatief is het belangrijk dat de bewoners uit de omgeving worden betrokken bij het initiatief. Echter, blijkt het betrekken van bewoners uit de omgeving voor lokale energie initiatieven moeilijk te zijn. Niet alleen is dit een uitdaging voor de lokale energie initiatieven, ook voor de gemeente is participatie door bewoners in de energietransitie een uitdaging. De gemeente is verantwoordelijk voor elke bewoner en niet voor een 'relatief selecte groep'. Lokale initiatieven kunnen op dit moment nog niet 'de lokale bevolking' representeren. Ze hebben zelf onvoldoende zicht op wie ze wel en niet bereiken, naast dat het aantal deelnemers nog beperkt is. Op basis van dit onderzoek wordt daarom de lokale energie initiatieven en de gemeenten aanbevolen om in kaart te brengen welke doelgroepen er in het dorp of de wijk te onderscheiden zijn. Daarna kan er gekeken worden naar welke doelgroepen hiervan betrokken zijn bij het initiatief en welke bewoners niet bereikt worden. Vervolgens kan

bepaald worden of het lokaal initiatief in staat is om de ontbrekende groep er ook bij te betrekken of dat er wellicht een andere organisatie of instantie die groep kan vertegenwoordigen. Voor het in kaart brengen van de doelgroep wordt momenteel door de onderzoekers een concrete methodiek voor gemeenten en lokale initiatieven uitgewerkt.

# Bijlage 1: Topiclijst

Onderstaande topics dienen als leidraad voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

## Algemene kenmerken van het initiatief

- Werkvorm
- Aantal initiatiefnemers
- Gemiddelde leeftijd en geslacht van de initiatiefnemers
- Hoeveel uur wordt er per maand besteed aan het initiatief?

## Sociale Netwerkanalyse

- Met welke initiatieven/partijen heeft het initiatief contact?
- Hoe verloopt de interactie?
- Welke informatie wordt onderling gedeeld?
- Welke hulp/ondersteuning wordt gevraagd en van wie?
- Wat verwachten lokale energie initiatieven van de verschillende centrale partijen in de lokale energietransitie?

In elk interview is er in ieder geval gevraagd naar het contact met de volgende partijen: de gemeente, provincie Groningen, Groninger Energiekoepel, Buurkracht, Natuur- en milieufederatie Groningen en Enexis.

13

## Succesfactoren

- Wat zien initiatieven als succesfactoren?
- Welke resultaten hebben initiatieven geboekt?
- Wat waren moeilijke moment voor het initiatief?
- Waar lopen initiatieven tegenaan?
- Wat ging minder goed?
- Wat hebben de initiatieven nodig om zich verder te kunnen ontwikkelen?
- Welke uitdagingen zien ze voor de toekomst?

## Visie en Doelen

- Wat zijn motieven om een initiatief te beginnen?
- Wat willen initiatieven bereiken?

## Tijdslijn (het verloop van het initiatief)

- Wanneer is het initiatief gestart?
- Welke acties heeft het initiatief opgezet en wanneer?
- Hoe wordt er gekeken naar behaalde resultaten?
- Hoe zien initiatieven hun toekomst?

## Deelnemers

- Heeft het initiatief bewoners betrokken bij het initiatief?
- Hoeveel deelnemers/leden heeft het initiatief?
- Hoe kijken de initiatieven naar dit aantal?
- Op welke doelgroep richt het initiatief zich?
- Op welke manier proberen ze de doelgroep te bereiken?
- Wordt iedereen ook daadwerkelijk bereikt?

### **Regionale Energiestrategie (RES)**

- Hoe kijken initiatieven naar de RES?
- Hoe zien zij hun rol als initiatief in de RES?



### **Contactgegevens**

drs. Lynette Germes

[l.a.m.h.germes@pl.hanze.nl](mailto:l.a.m.h.germes@pl.hanze.nl)

dr. Carina Wiekens

[c.j.wiekens@pl.hanze.nl](mailto:c.j.wiekens@pl.hanze.nl)

EnTranCe/Centre of Expertise Energy &  
Academie voor Sociale Studies

*Lectoraat Communication, Behaviour & the  
Sustainable Society*

Hanzehogeschool Groningen